

В І Д Г У К
офіційного опонента **Щербак Ольги Іванівни,**
на дисертаційну роботу **Марцевої Людмили Андріївни**
«Теоретичні та методичні основи професійної
підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю»
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертації

Одним із найважливіших питань у реформуванні національної системи освіти є розвиток в Україні професійної освіти конкурентоспроможної якості відповідно до вимог ринку праці, яка більше всього інтегрована в економіку країни та є основою формування компетентного людського капіталу, здатного задовольняти індивідуальні та суспільні потреби в професійному вдосконаленні протягом життя. Розвиток професійної освіти потребує постійного теоретико-методологічного та методичного супроводу.

Реалізація досконалої моделі освіти в Україні передбачає необхідність перегляду змісту освіти, розроблення державних стандартів, створення мережі ресурсних та інформаційних центрів, впровадження електронних освітніх ресурсів і комп'ютерно орієнтованих технологій навчання, підготовку нової генерації науково-педагогічних працівників, формування активної громадянської позиції та позитивного ставлення суспільства до освіти.

Обрана для дослідження проблема є актуальною, вона відноситься до кола важливих для української держави проблем, які визначені державними нормативними документами: Законами України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», Указом Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», «Стратегією інноваційного розвитку України на 2012 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки», проектом Закону України «Про професійну освіту».

Більшість сучасних проблем, що виникають у галузі вищої технічної освіти відрізняються принциповою новизною і складністю. Перебудова всієї системи

освіти відповідно до сучасних вимог на практиці означає глибокі зміни в цілях, змісті, формах і методах навчання, що призводить до необхідності трансформацій у традиційній структурі системи підготовки фахівців і заміни самих принципів, на яких вона традиційно будувалася.

Зазначене ускладнюється низкою суперечностей, що потребують розв'язання:

- вимогами сучасних промислових підприємств і науково-дослідних установ до якості підготовки молодших спеціалістів та невідповідністю структури та змісту їхнього професійного навчання, низькою освітньо-професійною адаптованістю випускників;

- необхідністю підвищення ефективності професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців-радіотехніків та недостатнім рівнем науково-методичного забезпечення їх підготовки в технічних коледжах;

- потребою побудови цілісної системи підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю та нерозробленістю методологічних основ, методики і технології професійного навчання фахівців для наукоємних спеціальностей;

- необхідністю формування комплексу професійних компетенцій у процесі навчання молодших спеціалістів-радіотехніків та невизначеністю критеріїв, відсутністю відповідних організаційно-методичних засад, педагогічних умов і механізмів оптимізації навчання в технічних коледжах;

- необхідністю створення інноваційних освітніх середовищ професійної підготовки в коледжах та недостатньою обґрунтованістю наукових підходів у навчанні молодших спеціалістів радіотехнічного профілю.

Відповідно актуальним постає пошук ефективних шляхів підготовки конкурентоспроможних молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах України з урахуванням специфіки формування комплексу необхідних компетенцій, розвитку професіоналізму, мобільності та творчого потенціалу відповідно до сучасних суспільних потреб, вимог виробництва, ринку праці та роботодавців, запитів особистості.

Викладені аргументи переконують в актуальності та своєчасності дисертаційного дослідження Л.А. Марцевої «Теоретичні та методичні основи професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю».

Результати дослідження впроваджено у педагогічну практику навчальних закладів України: Вінницький технічний коледж, Коростенський технічний коледж, Новоград-Волинський промислово-економічний технікум, Житомирський технологічний коледж, Одеський коледж комп'ютерних технологій, Харківський коледж Державного університету телекомунікацій, Хмельницький політехнічний коледж.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження. Заслуговують наукової уваги розроблені та науково обґрунтовані теоретичні і методичні основи підготовки молодших спеціалістів; модель, що відображає систему компетентісно-орієнтованої підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю. У процесі дослідження Марцевої Л.А. розроблено авторську концепцію підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю на методологічному, теоретичному та методичному рівні; обґрунтовано й реалізовано організаційно-педагогічні умови ефективної підготовки молодших спеціалістів; уточнено структуру та особливості підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю, дидактичні та психологічні аспекти підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю; основні напрями, функції, структурні складові оптимізації професійної підготовки; конкретизовано специфічні принципи підготовки молодших спеціалістів-радіотехніків, структуру та функції компетентності фахівців-радіотехніків, етапи формування компетентності, критерії, показники, методи оцінювання, рівні сформованості професійної компетентності майбутніх радіотехніків.

Авторкою уточнено трактування базових понять оптимізації підготовки майбутніх фахівців; з'ясовано дидактичні аспекти підготовки молодших

спеціалістів; розвинуто принцип оптимізації як один із провідних дидактичних принципів; уточнено організаційно-методичні особливості освітнього процесу в технічних коледжах; обґрунтовано сутність інноваційного освітнього середовища технічного коледжу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертація Л. А. Марцевої, мета якої полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних засад досліджуваного процесу, експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов та авторської методики за розробленою моделлю компетентнісно-орієнтованої підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю, є актуальною та доцільною.

Провідною ідеєю дослідження є положення про те, що теоретичні та методичні основи діяльності технічного коледжу щодо підготовки фахівців радіотехнічного профілю детермінуються сучасними методологічними підходами до реалізації соціально-економічних потреб суспільства в знаннях і компетенціях, відповідають вимогам сталого розвитку і культурно-освітнім інтересам особистості, орієнтовані на включення студентів у систему безперервної ступеневої освіти протягом життя; ґрунтуються на врахуванні перспектив інтеграції української освіти у світовий освітній простір у контексті науково-технічних тенденцій і психолого-педагогічних інновацій, що узгоджуються з динамічними процесами розвитку високотехнологічного виробництва та сфери обслуговування, відповідними змінами в діяльності фахівців і випереджувальним удосконаленням їхньої підготовки та передбачають осучаснення змісту професійної освіти з урахуванням вимог роботодавців, розроблення відповідних методів та інноваційних технологій професійної підготовки.

Як засвідчує аналіз дослідження, дисертантом на самодостатньому науковому рівні обґрунтовано методологічні засади дослідження. При цьому науковий апарат дисертації відповідає вимогам до такого рівня робіт і є достатнім для розв'язання окреслених дисертантом завдань.

Наукові положення, висновки та результати базуються на ґрунтовному аналізі досліджень науковців стосовно методологічних засад сучасної філософії освіти, концептуальних ідей професійної педагогіки, психолого-педагогічних засад професійної освіти, сучасних дидактичних ідей вдосконалення змісту, методів та форм навчання майбутніх фахівців, заснованих на компетентнісному підході в освіті.

Справляє позитивне враження грамотне використання як теоретичних методів дослідження (аналіз, удосконалення і систематизація науково-теоретичних положень, моделювання, узагальнення, проектування, абстрагування), так і емпіричних (спостереження, анкетування, опитування, тестування, бесіди, експертне оцінювання, педагогічний експеримент) та статистичних (кількісна та якісна обробка даних, графічне подання результатів.)

Аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням дослідження.

Обґрунтованість і достовірність результатів дисертаційного дослідження підтверджується їх успішною апробацією на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації властива повнота та логічність викладення, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертаційного дослідження Марцевої Л. А. мають теоретичну та практичну значущість, яка полягає в тому, що створено й апробовано методику оптимізації підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах, спрямовану на формування професійної компетентності студентів; створено й упроваджено в практику комплексне навчально-методичне забезпечення підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю; підготовлено експериментальні

програми дисциплін професійної підготовки молодших спеціалістів-радіотехніків з урахуванням компетентнісного підходу (робочі програми з навчальних дисциплін «ЕОМ та мікропроцесори», «Практика з мікропроцесорної техніки» та ін.); підготовлені посібники: «Організаційно-методичні засади оптимізації підготовки майбутніх фахівців радіотехнічного профілю в коледжах», «Сучасна підготовка майбутніх фахівців радіотехнічного профілю в коледжах».

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, кожний з яких характеризується певним внеском у розвиток і модернізацію даної проблеми, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (520 найменування, із них 30 – іноземними мовами), 8 додатків. Загальний обсяг дисертації – 436 сторінок, Дисертація містить 6 таблиць, 16 рисунків.

У **вступі** чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт та предмет дослідження. Логічно схарактеризовано систему використаних у роботі дослідницьких методів.

У *першому розділі* «Методологічні засади підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю» сформульовано методологічний базис дослідження підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю. Проведено аналіз базових понять дослідження.

Комплексне врахування вимог і положень наукових підходів дозволяє оптимізувати освітній процес, зокрема, у межах вибору цілей, пошуку необхідних ресурсів, ефективних способів контролю й управління навчанням, що забезпечує формування цілісної особистості компетентного фахівця, який характеризується якостями, необхідними для кваліфікованої професійної діяльності та її подальшого вдосконалення в умовах виробництва.

У площині методологічних засад професійної освіти розглянуто основні педагогічні категорії підготовки молодших спеціалістів, що охоплюють

сукупність конкретних явищ, теоретичних і практичних питань. Доведено, що якість підготовки молодшого спеціаліста визначається розвитком його соціальних, культурно-духовних і професійно-діяльнісних здібностей на рівні, необхідному для реалізації цілей і функцій професійної галузі; вона формується як інтегративна характеристика випускника у єдності соціально, професійно й особистісно важливих якостей особистості.

У другому розділі «Аналіз сучасної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах» розглянуто стандарт і структуру підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в навчальних закладах України; практику навчання молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в Україні; проаналізовано досвід підготовки молодших спеціалістів у країнах зарубіжжя.

Навчання студентів-радіотехніків у технічних коледжах за програмою молодшого спеціаліста складається з циклів гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, природничо-наукової, професійної та практичної підготовки, що характеризуються наявністю у кожного з них практичної складової, спрямованої на застосування засвоєних теоретичних знань, умінь і навичок. Забезпечення конкурентоспроможності молодших спеціалістів відповідно до вимог ринку праці потребує постійного оновлення змісту освітньо-професійних програм підготовки радіотехніків у технічних коледжах, а складність і характер спеціальності визначаються відповідними вимогами до загальноосвітньої та професійної підготовки. Сучасною вимогою до випускника професійної освіти технічного профілю є його належна професійна компетентність, яка надалі має трансформуватися у високий професіоналізм.

За останні роки система підготовки студентів у технічних та технологічних коледжах України неодноразово трансформувалася. Багато закладів зменшило терміни практичної підготовки через перевантаження навчальних планів теоретичними дисциплінами, виникли проблеми із забезпеченням студентів місцями практики. Очевидною стала недоречність перебування певних навчальних закладів у системі вищої освіти, з огляду на те, що рівень кадрового забезпечення навчального процесу не дозволив їм

здійснювати глибоку фундаментальну підготовку на рівні вищої освіти, не завжди позитивним явищем стало перетворення технікумів і коледжів на структурні підрозділи технічних університетів. Водночас, сучасне виробництво в Україні підтверджує затребуваність фахівців середньої ланки (молодших спеціалістів) з високим рівнем професійно-практичної підготовки.

Дисертантка провела порівняльні дослідження в аспекті пошуку форм і методів, конкретних підходів до професійної підготовки фахівців, що враховують світовий педагогічний досвід. У результаті проведеного компаративного аналізу встановлено, що у провідних країнах світу спостерігається підвищений інтерес до професійної освіти технічного профілю, а розвиток професійної школи розглядається як необхідна умова прогресу і розвитку кожної держави.

У третьому розділі «Компетентнісно орієнтована підготовка молодших спеціалістів радіотехнічного профілю» на основі аналізу сутності та структури компетентності молодшого спеціаліста радіотехнічного профілю визначено основні засади формування компетенцій майбутніх молодших спеціалістів цього профілю в процесі навчання; розроблено модель компетентнісно орієнтованої підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю. Розглянуто принципи підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю.

В умовах випереджального розвитку освіти, де коледж як навчальний заклад професійної освіти є багаторівневим та багатофункціональним, спрямованим на реалізацію різноманітних програм професійної освіти, а також забезпечення навчання протягом життя, важливим чинником підвищення якості підготовки кадрів є більш швидке і системне оновлення змісту і характеру педагогічних технологій. Індикатором якості професійної підготовки в технічному коледжі є високий рівень розвиненості всіх компонентів професійної компетентності, як цілеспрямованого поетапного процесу професійно особистісного становлення.

У четвертому розділі «Організаційно-методичні засади оптимізації підготовки майбутніх фахівців радіотехнічного профілю в коледжах» викладено основи комплексної оптимізації підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах, обґрунтовано авторську концепцію підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю; обґрунтовані організаційно-педагогічні умови ефективної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю за авторською моделлю.

На основі виокремлених напрямів, функцій і структурних складових оптимізації професійної підготовки дисертантка запропонувала специфічні принципи підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах: прямого і зворотного зв'язку навчальних закладів із виробництвом; індивідуального проектування професійного навчання; психологічної комфортності освітнього процесу; усвідомленої перспективи професійного зростання.

У п'ятому розділі «Експериментальна перевірка ефективності теоретичних і методичних основ удосконалення підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю» висвітлено підготовку, організацію та етапи проведення експерименту, критеріально-діагностичний апарат вимірювання сформованості професійної компетентності молодших спеціалістів радіотехнічного профілю.

Ефективність теоретичних і методичних основ удосконалення підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю визначено за результатами формувального етапу експерименту, який було проведено у 2010–2014 рр. на базі восьми профільних навчальних закладів за участю 480 студентів, 46 викладачів і 8 методистів. Для оптимізації педагогічного впливу на професійну підготовку та формування у майбутніх фахівців сукупності необхідних компетенцій в освітній процес було впроваджено низку заходів відповідно до напрямів розробленої методики. Основну увагу було спрямовано на дисципліни циклу професійно-практичної підготовки.

Порівняльний аналіз кількісних та якісних показників професійно-теоретичних знань і вмінь та професійно-практичних умінь і навичок

студентів-радіотехніків технічних коледжів на початку та наприкінці експерименту дав підстави стверджувати, що в експериментальних групах рівень підготовки майбутніх радіотехніків вищий і більш стабільний.

Експертні оцінювання рівня сформованості компонентів професійної компетентності студентів технічних коледжів засвідчили суттєвий приріст сформованості компонентів професійної компетентності за всіма показниками у студентів ЕГ, що є свідченням позитивної динаміки якості підготовки майбутніх фахівців унаслідок застосування організаційно-методичних засад оптимізації їхньої підготовки.

Доведено, що практична реалізація організаційно-методичних засад оптимізації підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю сприяє формуванню комплексу професійних компетенцій, зокрема професійно важливих якостей і професійної готовності майбутніх фахівців, і в цілому зумовлює підвищення ефективності підготовки у технічних коледжах. Отже, вихідна методологія є правильною, гіпотезу підтверджено, завдання виконані.

Загальні висновки логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практиками освіти. Особливої уваги заслуговує авторський підхід до визначення професійних компетенцій молодших спеціалістів радіотехнічного профілю (Додаток В).

Таким чином, дисертація, підготовлена Л. А. Марцевою, має беззаперечну наукову новизну, завдання, які в ній поставлені реалізовані. Дослідження ілюструється достатньою кількістю рисунків, а структурна побудова реалізує логіку розв'язання її завдань.

Отже можна стверджувати що мета дисертаційної роботи в ході виконання була досягнута, а дисертація є завершеною науковою працею.

Повнота викладання наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Упровадження одержаних результатів у практику роботи навчальних закладів переконує, що вони мають теоретичну цінність і реальну практичну значущість.

Основні положення та результати дослідження висвітлено в 57 наукових і науково-методичних публікаціях, з них 51 - одноосібні, в тому числі: одна монографія, 25 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 6 – у наукових виданнях зарубіжних країн, 20 – у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій два посібники, методичні рекомендації, дві програми.

Відповідні публікації повністю висвітлюють основні наукові положення дисертації, зокрема ті, які авторка виносить на захист.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника до докторських дисертацій, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567.

Практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Основні положення дисертації можуть бути використані у процесі модернізації професійної освіти України, а саме: щодо вдосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного та інших профілів з урахуванням можливостей і переваг технічних коледжів у системі професійної освіти; реалізації наступності та неперервності професійної підготовки фахівців різних технічних профілів; впровадженні інноваційних педагогічних технологій, зокрема на основі ІКТ; правової регламентації співпраці з замовниками кадрів та іншими соціальними партнерами, при розробленні моделей неперервної освіти в системі «професійний ліцей - технічний коледж - ВНЗ».

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми теоретичних та методичних основ професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічних профілю у контексті оновлення і удосконалення професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців середньої ланки в умовах неперервної професійної освіти.

Подальшого наукового пошуку потребують питання методики управління якістю підготовки фахівців; інноваційної діяльності в закладах професійної освіти щодо ефективності навчання на різних рівнях професійної освіти та розробки критеріїв оцінювання підготовки педагогів технічних коледжів до реалізації вимог компетентнісного підходу в освіті.

Розроблена авторська модель компетентнісно орієнтованої підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю може бути використана при розробці відповідних моделей для інших спеціальностей.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату дисертації відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданого наукового дослідження:

1. У другому розділі дисертантка детально розглянула практику підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в Україні. Проте, недостатня увага приділена історико-педагогічним аспектам підготовки фахівців цього профілю, а також тим труднощам, що виникли в освіті у зв'язку

зі скороченням промислового виробництва наприкінці минулого століття, наслідки яких ринок праці відчуває дотепер.

2. Цивілізаційні зміни у суспільстві потребують не лише дидактичних підходів при підготовці молодших спеціалістів, які представлені в роботі Л.А.Марцевої, а й уваги до розвитку духовної культури майбутніх фахівців, що підвищило б загальнонауковий рівень виконаного дослідження.

3. Доцільно було в дисертаційній роботі більш виразно виділити власні методологічні та теоретичні здобутки авторки, чіткіше обґрунтувати вибір підходів і принципів (а не лише вказати їх і подати загальний опис).

4. На нашу думку, авторка недостатньо уваги приділила аналізу найбільш ефективних тенденцій застосування ІКТ у професійній підготовці фахівців середньої ланки як в Україні, так і в інших країнах. Роботу збагатили б узагальнення та висновки про те, як використати зарубіжний досвід інформатизації професійної освіти фахівців радіотехнічного профілю в Україні.

5. Позитивним у дослідженні є наведення Переліку спеціальностей за напрямом підготовки «Радіотехніка» для освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» (додаток А1). Враховуючи неперервність та наступність рівнів освіти, на що вказує авторка, доцільно було навести у переліку вказаних спеціальностях відповідні робітничі професії.

6. Виконане дослідження дало змогу авторці підготувати пропозиції Міністерству освіти і науки України щодо вдосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю з урахуванням можливостей і переваг технічних коледжів у системі професійної освіти. З урахуванням результатів наукового дослідження бажано було визначити прогностичний аспект щодо подальшого розвитку підготовки фахівців середньої ланки (молодших спеціалістів) в Україні на загальнодержавному рівні, регіональному рівні та на рівні навчального закладу.

Зазначені вище зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертації Марцевої Людмили Андріївни, яка здійснена на належному

науковому рівні та носить характер закінченого самостійного наукового дослідження.

Загальні висновки і оцінка дисертації

Дисертаційне дослідження Марцевої Людмили Андріївни, виконане на тему «Теоретичні та методичні основи професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю», є самостійною, науковою працею, яка повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 до докторських дисертацій, а Марцева Людмила Андріївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, доцент,
член-кореспондент НАПН України,
директор Київського професійно-педагогічного
коледжу імені Антона Макаренка

О.І. Щербак

Підпис Щербак О.І.
засвідчую

Помічник директора з кадрової роботи
Київського професійно-
педагогічного коледжу
імені Антона Макаренка

Т.О. Загляда

“ _____ ” _____ 2015 р.